

Berényi Emőke

: SZTE, BTK, Modern Irodalomtudományi Doktori Iskola
: berenyi.emoke@gmail.com

VI. IRODALMI KIŠ-ERNYŐ

Eduard Sam nyomában

6th Literary Meeting on Kiš

In Eduard Sam's Footsteps

„Az »utolsó jugoszláv írónak« vallotta magát, és a szerbhorvátot tartotta az anyanyelvének – a nyelvnek, a melyen »ír és álmodik«. A lexikoncikknek hagyományos kezdőmondata Danilo Kiš esetében nehezen megfogalmazható, hiszen Jugoszlávia nincs, szerbhorvát nyelv, mondják, szintűgy nincs, Danilo Kiš azonban van – létezik mint különleges, soktényezős identitás, mint összecserélhetetlen szellem és intellektuális minőség” – írta Radics Viktória a XX. századi világirodalom egyik megkerülhetetlen szerzőjéről, legjelentősebb kozmopolitájáról, akinek az opusa előtt tisztelegve május 24-én és 25-én hatodízben gyűltek össze régióink irodalmárai, hogy egy rendezvénnyel emlékezzenek meg egyedülálló művészi teljesítményéről. A programsorozatot immár hagyományosan minden évben Szabadkán tartják meg, hiszen 1935-ben itt jött a világra a magyar–zsidó apától és montenegrói anyától származó író.

Az idei Irodalmi Kiš-ernyő rendhagyó kerekasztal-beszélgetéssel vette kezdetét, amelyen a házigazdák, a Városi Könyvtár és a szabadkai Íróközösség, valamint a Kultúrcempész Sínbusz Fesztivált szervező szegedi Síntér Kulturális Egyesület újsütetű együttműködéséről hallhattak fontos információkat a jelenlévők. Az estet Boško Krstić személyes hangvétellő nyitóbeszéde vezette fel, melyben – egy Danilo Kiš *Családi cirkusz* című regénytrilógiájából vett részlettel indítva a gondolatmenetet – kitért az apafigurára, Eduárd Kišre, a Jugoszláv Államvasutak egykori főfelügyelőjére, aki elmegőgyintézetbe zárásáig mániákusan készítette a *Közúti, vasúti, hajózási és légi menetrend* kolosszális kiadását, a nem is oly régen még virágzó cempész kultúrára és az Osztrák–Magyar Monarchia jellegzetes, egykor jó állapotban lévő, mára viszont igencsak elhanyagolt indóházaira. Az ezeknek az apró kincses szigeteknek, a valamikor szépséges vasútállomásoknak a fesztivál általi „tartalommal való feltöltése” képezi a két szervezet érdekközösségének egyik fontos csapásvonalát, többek

között ezzel és a szerbiaiak részvételre buzdítását célzó akciókkal szerepelnek a határon átnyúló projekteket támogató IPA-pályázaton is. Tolnai Ottó a közönség elé idézte Kosztolányiék vonatrajongó világát, és átadta a szót a vendégeknek, az ezüst nyílon folyó kultúrcempészet hangulatát megafonos figyelemfelkeltéssel megteremtő Orcsik Rolandnak, valamint Kollár Árpádnak, Mikola Gyöngyinek, Petró Annamáriának és Berényi Emőkének. Mint elhangzott, a 2008-ban útjára indított fesztivál nem csupán azért unikális, mert felolvasásai a német hadiadóból származó, nem EU-kompatibilis konzervdobozban, a sinón zajlanak, így akarván közvetíteni a magyar és a szerb kultúra között, hanem azért is, mert általa sikerült feloldani azt a görcsöt, ami a kilencvenes évek óta összeszorította a határon átlépők gyomrát. Az egyik ötletgazda, Orcsik Roland elmondta, ugyan ripacszkodásnak tűnhet a kiabátoros odamondogatásuk, mégis úgy hiszik, egy olyan időszakban, amikor a médiából ömlenek a két nemzettel kapcsolatos rossz hírek, hangos pozitív üzenetekre van szükség.

Az Irodalmi Kiš-ernyő második napján a tudomány vette át a főszerepet: a tanácskozás témája azonban – mintegy a regionális kooperációt megkoronázva – a menetrend volt, a kiši prózavilág egyik központi szereplőjének, az író vasúti tisztségviselő apjáról mintázott Eduard Samnak a mániákusan készített talmudi műve, apokrif szakrális bibliája. Az előadók sorát a Tanítóképző Kar docense, Dragana Francišković nyitotta meg, aki Danilo Kiš és Ivo Andrić kelet–nyugati szellemi mozgásairól értekezett. Komparatív vizsgálódásai során arra a következtetésre jutott, hogy ugyan míg Kišnek főleg nyugatiak, addig Andrićnak inkább keletiek voltak a kiindulópontjai, s míg az előbbi az időjárás és a hősök portréinak megrajzolásával, addig az utóbbi az épületek és a történelem által ábrázolta útirajzainak helyszíneit, mégis közös vonásuk, hogy mindketten az univerzális emberi sors megragadására törekedtek. A dolgozat megállapításai sok ponton hasonlóságot mutattak Vári György előadásának egyes részeivel. A Budapestről érkezett irodalomtörténész, kritikus, újságíró az elrendezett véletlenről beszélt a *Borisz Davidovics síremléke* című novelláskötetben. A címadó elbeszélés alapján kifejtette, Kišnél maga a szöveg válik síremlékké, az individualista lázadással azonnal leszámoló közép-európai táj életútjai sikerületlenségének mementójává. Olyan textusok ezek, amelyekből eltűnik mindenféle tragikum, hogy helyét egyfajta humoros transzcendencia vegye át. Ezt követően Bence Erika, az újvidéki Magyar Tanszék tanára tartott prezentációt a vajdasági magyar irodalomhoz köthető kiši – Hózsza Évától kölcsönzött kifejezéssel élve – „átszállásokról”, azaz olyan szövegek közti csatlakozásokról, műfajteremtő létforma-variációkról, mint az emigráció, az utazás vagy a vasút, amelyek tematikusan bűvópatakaként fel-felbukkannak a vajdasági magyar szerzőknél, például Juhász Erzsébetnél, Szathmári Istvánnál, Lovas Ildikónál, Nagy Abonyi Árpádnál és Dudás Kálmánnál, sőt szó esett retúr „átsajátítódásokról”,

így Kiš Esterházy Péterre gyakorolt hatásáról is. A belgrádi–szabadkai Cindori Šinković Marija Branislav Nušić egyik kalandos, Belgrád és Párizs közötti vonatútját idézte fel, hosszan felolvasva az író erről szóló útinaplójából. Mirko Demić Miloš Crnjanskira és Miroslav Krležára hivatkozva a Kišre is jellemző nomád perspektívára utalt, amikor a célállomásra való megérkezés után a nosztalgia nélküli, szülőföldre való visszatekintés mikéntjéről számolt be. A konferencia méltó zárásaként Snježana Rončević bemutatta a Kišről és az utazásról írt esszéjét, valamint az írónak ajánlott versét, majd a résztvevők megkoszorúzták a szerző mellszobrát.